

Inkomensongelijkheid als belangrijkste bron van sociale problemen

1. Dit stuk gaat over de oorzakelijke relatie tussen inkomensongelijkheid en sociale problemen. Laat me bij het einde beginnen om daarna met feiten en argumenten de nu volgende stelling te onderbouwen, afgeleid uit diverse publicaties¹ over de huidige economische crisis:

Grote inkomensverschillen zijn de oorzaak van de belangrijkste sociale problemen in een land. Het is een misverstand dat met het toenemen van economische welvaart armoede zal verminderen en daarmee ook sociale problemen. Dat is niet zo. Met het toenemen van welvaart neemt de rijkdom van de rijken met honderden procenten toe. Voor de armen slechts met enkele tientallen procenten. Dat is een bron van voortdurende en steeds ernstigere sociale problemen.

2. Stijging van welvaart wordt veroorzaakt door stijging van productiviteit. Stijging van productiviteit wordt veroorzaakt door menselijke arbeid en arbeid door machines of (digitale) technieken. Sinds de industriële revolutie van de 19^e eeuw nemen machines en technieken steeds meer menselijke arbeid over. Er zijn steeds minder werkkrachten nodig. Dat geldt overal ter wereld. Toch neemt welvaart toe om de eenvoudige reden dat met de inzet van steeds slimmere en snellere machines of technieken de productiviteit toeneemt.
3. Uit talrijke bronnen valt af te leiden dat met het stijgen van de welvaart, de inkomensongelijkheid mee stijgt en daarmee de (ernst van) sociale problemen. Amerika geldt als een van de meest welvarende landen ter wereld, maar heeft de ernstigste sociale problemen. Het netto besteedbaar inkomen van de 1% Amerikaanse rijksten steeg tussen 1979 en 2007 met 275%. De 20% armste Amerikanen genoten slechts 18% meer inkomen. Volgens economen ligt hier de belangrijkste verklaring voor het feit dat de economische crisis in Amerika is begonnen.
4. Rijke mensen profiteren disproportioneel van het toenemen van de globalisering en van de stijging van de productiviteit. Ze zijn rijk en zullen vanzelf veel rijker worden. De armen zullen niet veel minder arm blijven. In plaats van nivellering van inkomensverschillen – een van de strevingen van veel regeringen – is bijna overal ter wereld sprake van de-nivellering. Niet alleen in Amerika, maar in bijna alle ontwikkelde landen is het gat tussen rijk en arm groter geworden. Ook in Nederland, een land dat zich al tientallen jaren inspant om de kloof tussen rijk en arm zo klein mogelijk te maken. Het inkomen van de rijkste 10% Nederlanders is tussen 1985 en 2008 gestegen met gemiddeld 1,6% per jaar. De 10% minst welvarenden kregen slechts een stijging van gemiddeld 0,5% per jaar. Steeds meer mensen moeten betalen voor welvaartsgroei waar steeds minder mensen echt van profiteren. Politieke wetenschappers schrijven aan de daaruit voorkomende onlust toe waarom PVV-achtige stromingen de wind mee hebben. Het verklaart ook het streven van de regering Obama om de inkomensongelijkheid proberen terug te dringen. Onder meer door hogere belasting voor de allerrijksten in te voeren.
5. Verschillende factoren hebben de inkomenskloof verbreed. De samenhang tussen opleiding en inkomen wordt wereldwijd zwakker: het onderwijs leidt steeds minder op voor het werk dat gedaan moet worden. Dat heeft te maken met de combinatie van de computerrevolutie en de globalisering. Machines nemen het werk van arbeiders over of het werk wordt uitgeplaatst naar lagelonenlanden.

¹ Dit geschrift is een verzameling van gedachten die in de loop van de afgelopen jaren is ontstaan na bestudering van diverse, niet nader te identificeren, bronnen, waarbij het artikel 'Gefeliciteerd, u bent rijk en zult nog veel rijker worden' van Yvonne Hofs in de Volkskrant van 24 december als katalysator heeft gediend.

De economische crisis versnelde dit proces. Dat gaat gepaard met een sterke toeneming van migratie van arbeiders uit arme landen naar rijke landen om daar tegen veel lagere lonen arbeid over te nemen. De laagopgeleiden uit die rijke landen worden dus weggeconcentreerd door de laagopgeleiden uit de armere landen. Dit speelt in grote mate binnen de Europese Unie als gevolg waarvan diverse lidstaten de grenzen sluiten voor laagopgeleide arbeidsmigranten uit het oosten van Europa. En dat leidt op zijn beurt tot nieuwe sociale en juridische conflicten tussen lidstaten onderling en tussen lidstaten en de Europese Commissie.

6. De Europese Commissie heeft aangetoond dat de werkgelegenheid tussen 2008 en 2010 is gedaald in alle loonstapels, behalve voor de 20% best betaalden. Daar nam de werkgelegenheid ondanks de crisis juist toe. Vooral in de kennisintensieve bedrijfstakken. De OESO vindt het een ernstige zaak dat niet alleen de mensen zonder diploma's, maar ook de iets beter geschoolden buiten boord dreigen te vallen. Het is de middenklasse die op het vlak van de werkgelegenheid de hardste klappen krijgt. Zowel in Amerika als in Europa daalt het aantal banen voor de middelmatig opgeleiden sneller dan voor de laagopgeleiden. Laaggeschoolde arbeid kan namelijk meestal niet door een machine of een techniek worden overgenomen. Maar de lonen van die laaggeschoolden staan wel onder druk door de concurrentie van de migrerende laaggeschoolden uit armere landen: Mexicanen in Amerika, Polen, Roemenen en Bulgaren in Europa.
7. We zien nu een proces waarbij steeds meer mensen uit de middenklasse terugvallen naar de onderklasse. Dat wordt in ernstige mate verergerd door de enorme schuldenlast die mensen in die klassen op zich hebben geladen. Dit was een van de onderdelen van het oorzakelijk complex dat in Amerika leidde tot de grote economische crisis, en in Griekenland tot een volledig bankroet van staat en samenleving. Consumenten en nog eens consumenten, op afbetaling, totdat de zeepbel barstte. Economen die de relatie tussen rijken en armen onderzoeken zien de kloof tussen arm en rijk als een majeure oorzaak van die groeiende schuldenberg. De gestegen inkomensongelijkheid zien ze als een hoofdoorzaak van de huidige economische crisis. De consumptie van de lagere inkomens liep namelijk minder terug dan hun inkomen. Ze gingen boven hun stand leven, vaak om niet voor de bureaus te hoeven onderdoen.
8. Men is statusgevoelig. Wat de bureaus zich kunnen permitteren willen de armen zich ook kunnen veroorloven. De winkeliers voeden die consumptiedrang met reclames en afbetalingsvoorwaarden die impulsaankopen activeren. Als men bij een daling van het relatieve inkomen de levensstandaard wil behouden is het maken van schulden de enige oplossing. Zo antwoordden de consumenten in Amerika en Griekenland op hun daling van de relatieve welvaart. Toename van inkomensongelijkheid zet mensen met een modaal of ondermodaal inkomen aan tot het maken van schulden om hun levensstandaard (nog even) vast te kunnen houden.
9. De rijken hebben er ook belang bij dat de armen schulden maken. Zij lenen hun overvloedig vermogen aan banken en andere financiële instellingen zodat de armen zich via leningen in de schulden kunnen steken en de rijken mooie rentes opstrijken. Op den duur loopt dit spaak. De lagere inkomens komen als het ware in een piramidespel terecht (steeds meer schulden, dus steeds meer rentelasten terwijl het inkomen relatief daalt). Op een bepaald moment kan men die schulden niet meer opbrengen. En dan klapt het systeem ineen. Dat vond enkele jaren gelden plaats op de Amerikaanse huizenmarkt, waarna de wereldwijde economische crisis begon.
10. Vooralsnog heeft die crisis Suriname nauwelijks geraakt. Maar bij nuchter kijken naar wat zich binnen Suriname zelf afspeelt zien we veel overeenkomst met Amerika en Griekenland:

- a. De welvaart groeit, en zal door het verstandige beleid van deze regering blijven toenemen. Deels door zelf veel effectiever en efficiënter (dus met besparing van kosten) te werken, deels door verhoging van de productiviteit (door snellere en slimmere machines of technieken in te zetten), deels door een grotere opbrengst uit de mijnbouwsectoren.
- b. Met het stijgen van de welvaart zullen de Surinaamse rijken disproportioneel rijker worden terwijl de armen niet of nauwelijks minder arm blijven. De bestaande sociale problemen in Suriname zullen daardoor omvangrijker en intensiever worden. Dat is een ijzeren wet die in de hele wereld geldt, tenzij de regering intelligente mechanismen ontwerpt die ervoor zorgen dat de toenemende welvaart voornamelijk wordt aangewend tot verkleining van de inkomensongelijkheid.
- c. Anders gezegd: als de regering uitsluitend koerst op verhoging van de welvaart op zichzelf, dan oogst zij een samenleving die nog meer sociale problemen zal hebben dan nu al het geval is. De truc is om de stijging van de welvaart niet te zien als een doel in zichzelf, maar als een instrument om in te zetten ter verkleining van de inkomenskloof. Alleen daar ligt de oplossing.
- d. Suriname heeft voldoende deskundigen die samen met de regering de deelinstrumenten kunnen ontwerpen om de toenemende welvaart in te zetten ter vermindering van de inkomensongelijkheid. Zelf denk ik aan:
 - Bouw in het nieuwe belastingstelsel voorzieningen in die het voor de rijken onmogelijk maakt belasting te ontduiken of te ontwijken en hanteer daarbij progressieve tarieven.
 - Bouw de 'gratispolitiek' helemaal af zodat iedereen, ook de armen, leren dat alles wat je wilt hebben een prijs kost, namelijk de kostprijs plus de winstopslag die nodig is om een minimumloon te kunnen betalen en om te kunnen herinvesteren. Dus geleidelijk maar snel stoppen met het subsidiëren van water, electra e.d.
 - Start een beleid dat a) de neiging tot het aangaan van nieuwe leningen (en dus schulden) keihard ontmoedigt, en b) leidt tot versnelde afbetaling van de bestaande privéschuldenlast. Anders wordt Suriname het Griekenland van Zuid-Amerika. Als de wereldwijde economische crisis toch leidt tot de ondergang van enkele Surinaamse bedrijven zal de daardoor ontstane werkloosheid leiden tot niet-betaling van de lasten waardoor een domino-effect ontstaat en alles in elkaar dondert. Gelet op de waarschuwing van het IMF dat de economische crisis nu ook de opkomende economieën bereikt en UNASUR en CELAC bij lange na nog niet de instrumenten hebben om het Caraïbische gebied te beschermen tegen die crisis, is de privé-schuldenlast een tijdbom onder de Surinaamse economie.
 - Onderzoek in welk opzicht toenemende inzet van snellere en slimmere machines/technieken de werkloosheid van de middenklasse zal doen toenemen en vang die op door a) opleidingen die rechtstreeks toeleiden naar nieuwe functies op de arbeidsmarkt, en b) door de creatie van nieuwe functies, met name in sectoren van de kenniseconomie.
 - Laat de decentralisatie niet verder afdalen dan tot het niveau van Districtsraden en schaf de Ressortraden af. Er lekt teveel bestuurlijke energie weg naar een besluitvormingsniveau dat nergens over gaat. Vul dat 'gat' op met deconcentratie: het uitplaatsen van kantoren van de centrale overheid naar de districten waardoor aldaar kwalitatieve eerstelijnsgezondheidszorg, eerstelijns onderwijs, eerstelijnsveiligheid en eerstelijnsproductiviteit gewaarborgd wordt. Corrigeer in het districtenstelsel een systeemfout zoals het Districtsbestuur: men mag niet de bevoegdheid tot besluitvorming geven aan orgaan A en de verantwoordelijkheid laten bij orgaan B.

- Start onmiddellijk met een grootschalige aanpak van de modernisering van de wetgeving. Geef aan een Wet Ruimtelijke Ordening en een Algemene Wet Bestuursrecht de hoogste prioriteit. Vergeet daarbij niet dat het moderniseren van de wetgeving zinloos is zonder rechtshandhaving.
- Start een vastberaden immigratiebeleid om het aantal inwoners aanzienlijk te verhogen. Zo niet, dan zal Suriname net als bijna alle andere landen in de wereld te maken gaan krijgen met krimp van de bevolking, als gevolg van het afnemen van het aantal geboorten en het toenemen van het aantal sterften. Daardoor verdwijnt het perspectief op een volwaardige economische ontwikkeling. Kijk naar Aruba, een eiland van ongeveer 30 bij 6 km: twintig jaar geleden had het 65.000 inwoners, nu 120.000. Door deze verdubbeling (immigratie) kan het al vele jaren economisch bloeien op basis van een uitgekiend toeristisch concept en door voldoende menselijke massa om de economie draaiend te houden. Zonder noemenswaardige conflicten tussen (verdwijnende) culturen. Want voor alles en iedereen geldt één constante: panta rei, alles gaat een keer voorbij.